

Տարեկան 1 ռ. վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ.,
ամիսը՝ 1 ռ., հասարակ 5 կ.:
Բաժանորդ են գրուում թրքիկում միմյան խմբագրատանը:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի առիթներից) ժամը 9-ից
մինչև 3-ը: Ցայտարարությունները ընդունում են ամեն խոսքերով:
Ցայտարարությունները բաժին 2 կ., ընկալածներին համար կրկնապատկել:

ԲՈՎԱՆԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Առաջնորդը. — Բաղադրական
աշխարհից.
Քրոնիկոն. — Լուրերը:
Մեզ գրում են. — Մոզգոկից, Դուբայից:
Հարկավոր է մտածել:
Մամուլի շուրջը:
Թղթակցություններ. — Նա-
մակ Գարսիաստանից, Բաշա-
նաձակ խմբագրություն:
Բաղադրական. — Թիւրքիա: Աւ-
տրիա-Ունգարիա: Հարաւային Աֆրիկա:
Հեռագրական լուրեր:
Բանասիրական. — Գրական ա-
նուկներ:
Ցայտարարություններ:

Թիֆլիս, 25 յունուարի 1902 թ.
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՈՒՍՈՒՄ

Վերջապէս գտնուեց մի կա-
ռավարութիւն, թէպէտ փոքրիկ,
երրորդական պետութեան կառա-
վարութիւն, որ միջամտեց Հա-
րաւային Աֆրիկայում անգլիա-
ցիներին և բոլորեցի միջև երկու
տարուց աւելի շարունակուող
պատերազմին:

Հողանդական կառավարութեան
ներկայացուցիչներէն մէկն ան-
ձամբ Անգլիա մեկնելով Սուլթա-
նի մինիստրութեան առա-
ջարկեց իւր միջամտութիւնը Հա-
րաւային Աֆրիկայում խաղաղու-
թիւնը վերականգնելու մասին:

Այս մասին տեղի ունեցած բա-
նակցութեան մասին հեռագրները

հարկաւոր տեղեկութիւնները հա-
ղորդեցին: Երևաց, որ հողանդա-
կան կառավարութիւնը հաշտե-
ցողի դերն ստանձնել է առանց
անգլիական կառավարութեան և
բոլորեցի գիտութեան կամ խնդ-
րանքի:

Հողանդական կառավարութիւ-
նը՝ մարդասիրական զգացումնե-
րից առաջնորդուած՝ կամեցել է
հաշտեցնել անգլիացիներին բո-
լորեցի հետ, քանի որ պատերազ-
մըն երկար ժամանակ շարունակ-
ւում է, և անգլիացիներն ու բո-
լորեցիները միանգամայն վնասու-
մ են, և մի կուտուրական ու պի-
տանի ժողովուրդը կործանուելու
վտանգի մէջ է:

Անգլիական կառավարութիւնը,
ի նկատի առնելով որ հողան-
դական կառավարութիւնը բոլոր-
եցի կողմից չէ իւր առաջար-
կութիւնն անում և իսկապէս
հաշտութեան պայմանների մա-
սին որոշակի ոչինչ չի առաջար-
կում, պատասխանել է, որ ին-
քը կարող է հաշտութեան մա-
սին բանակցութիւնն ընդունել,
եթէ իրենք՝ բոլորեցիներն են այդ
կամեում և թէ հաշտութեան
բանակցութիւնը պէտք է տեղի
ունենայ Աֆրիկայում՝ անգլիա-
կան զօրքի գլխաւոր հրամանա-
տար լորդ Կիտչենբերի և բոլոր-

ների գլխաւորների միջև:

Այսպիսով անգլիական կառա-
վարութիւնը մերժում է հողան-
դական կառավարութեան միջա-
մտութիւնը, ուրեմն և հաշտու-
թեան մասին առաջարկութիւնը:
Բայց եթէ նոյն իսկ մօտիկ
անցեալն ի նկատի առնելով ի-
նքն, կը տեսնենք, որ ան-
գլիական կառավարութիւնն իս-
կապէս չէ մերժում հաշտութեան
մասին միջամտութիւնը, այլ դու-
րինքն է ուզում այդ:

Պէտք է յիշենք, որ անգլիա-
կան կառավարութիւնը վաղուց
Տրանսվալը և Օրանժի հասարա-
կապետութիւնը նուաճուած և
անգլիական երկրներ հրատարա-
կեց, ինչպէս և պատերազմը վեր-
ջացած հասարեց. պէտք է յի-
շենք և այն, որ անգլիական կա-
ռավարութիւնը ոչ մի տէրու-
թեան միջամտութիւնը չընդու-
նեց, ինչպէս և Միացեալ-Նա-
հանգները միջամտութիւնը բա-
ցէ ի բաց մերժեց Տրանսվա-
լի և Օրանժի հասարակապե-
տութեան գործերն իրեն վերա-
բերեալ ներքին գործեր համա-
րելով:

Իսկ այժմ, այժմ անգլիական
կառավարութիւնը փոքրիկ հոլ-
լանդիայի միջամտութիւնն իսկ չէ
մերժում, այլ պայմաններ է ա-

ռաջարկում. նա պատրաստ է ու-
րեմն բոլորեցի հետ հաշտուելու
համար բանակցութեան մէջ մըտ-
նելու, միայն թէ իրենք բոլորեցի
առաջարկն այդ, այսինքն՝ աւելի
պարզ ասած՝ միջամտութիւնն
այնպիսի մի ձև ունենայ, որ Անգ-
լիան չկոտորուի, նրա ինքնապի-
րութեան համար վերաւորական
չլինի:

Պատերազմն այսքան երկար տևե-
լով անգլիական ժողովուրդի մէջ դրա
դէմ բողոքը քանի գնում սաստկա-
նում է. բացի այդ՝ Անգլիան այդ
պատերազմով նիւթական և բա-
րոյական ահազին վնասներ կրեց,
և դեռ չի երևում այդ կորուստ-
ների վերջը. եթէ դրա վրայ ա-
ւելացնենք այն հերոսական կռի-
ւը, որ մինչև օրս յաջողութեամբ
վարեց և վարում է բոլորեցի
փոքրիկ ժողովուրդը, ինչպիսին
է անտարակոյս անգլիական ժո-
ղովուրդը, չի կարող չփոխել իւր
վերաբերմունքը դէպի բոլորեցի:

Այսպիսով կը ծրուի կրող
անգլիացին չի կարող արժանա-
ւոր և հերոս հակառակորդի ար-
ժանիքը ոտքի տակ տալ և նրա
ազատութիւնը խլել:

Անգլիական ժողովուրդի լաւա-
գոյն մասը հաշտութեան կողմն է,
ուրեմն հասկանալի է, որ Սուլթա-

նի մինիստրութիւնը չէր կա-
րող բացէ ի բաց մերժել հողան-
դական միջամտութիւնը:

Այսպէս՝ հաշտութեան առաջին
քայլն արուած է. այդ էր դը-
ժուարը:

Եթէ այդ միջամտութիւնն ա-
ռաջին անգամ յաջողութիւն չը
գտաւ, դա դեռ չի նշանակում, որ
այդպէս էլ կը մնայ գործը:

Երևում է, որ բոլորեցի վե-
րաբերութեամբ դատապարտելի
անտարբերութիւնը տեղի պիտի
տայ եւրոպական միջամտութեան:

Ծանկալի էր, որ օր առաջ այդ
կատարուէր, որով թէ Անգլիան
կաղաւթուէր մեծամեծ վնաս-
ներից և թէ մի փոքրիկ կուտու-
րական և ամենայն համակրանքի
ու յարգանքի արժանի ժողովուրդ
իսպառ անհետանալու վնասից
ազատուած կըլինէր և լրումն ամե-
նային համաշխարհային առևտու-
րը և արդիւնաբերութիւնը կաղա-
ւթուէին այն նեղ վիճակից, որի
մէջ գտնուում են այդ պատերազ-
մի շնորհիւ:

Պէտք է իմանալ, որ Անգլիայի
նիւթական և այլ անյաջողութիւ-
նը ծանրանում է ամբողջ աշ-
խարհի վրայ:

Գ Ր Ա Ն Ի Կ Ո Ն

Հինգշաբթի, յունուարի 24-ին, Գով-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԳՐԱԳՆ ԱՆՆՈՒՄՆԵՐ

Միք. Նալբանդեան. Սենկովսկի. Բաղադրական:
Բարձրագոյն, փոխգործիչ. Նամանու-
թիւն: Մեր հին և նոր հեղինակների մի ա-
վորութիւնը: — Գեաղարկ. Լեզուարդի և Յ.
Յովհաննիսեան:

Ա

Ես խոստացել էի խոսելու Միք. Նալ-
բանդեանի մի գրութի մասին. կա-
տարում եմ խոստումս:

Փորձ՝ ամսագրի 1881 թ. № V — VI
գրքում լոյս է տեսել Միք. Նալբան-
դեանի «Սատանայի պաշտօնական» մեծ
հանդէսը՝ վերնագրերը կրող մի յօդուած,
որի մասին խմբագրութիւնը հետեւեալն
է ասում իւր ծանօթութեան մէջ. «Հրա-
տարակցով այս յօդուածը, որ մօտե-
րում մեր ձեռքն ընկաւ մեր բարեկա-
մանից մէկի շնորհիւ, հարկաւոր ենք
համարում աւելացնել, որ նոյն իսկ Նալ-
բանդեանի ձեռքով է գրած և «տեղ-
տեղ սրբագրած (!) նաղարանցից» հա-
ւանական է, որ իւր ժամանակը լոյս չի
տեսել հեղինակից և խմբագրութիւնից
անկախ պատճառներով: Անարգելութիւն-
ները վերաբերում են ժամանակակից
անցքերի և անձանց՝ Միք. Նալբանդեանի,
Մանրիկ, Այվազեանի, Սարգիս Եպիսկո-
պոսի և վերջապէս Ներսէս Կաթողիկո-
սին: Ըստ յարձակողական ուղղութիւն
ունի կաթողիկոսեան նկատմամբ, որ
այն ժամանակ ֆրանսիայի պաշտպանու-
թեամբ սպանում էր երկպառակու-
թիւն ձգել ազգի մէջ, որտալով հայերին

իւր թակարդը երջանիկ ենք, որ մեզ
յաջողեցաւ կորստից ազատել մեր ա-
մենահամակրելի հեղինակի այս գրուած-
քը:

Երևակայեցէք այժմ այդ «երջանիկ»
խմբագրութեան դրութիւնը՝ «գրուած-
քը» ծայրէ ի ծայր թարգմանութիւն է
յայտնի ուս հեղինակ Սենկովսկու (Բա-
բոն Բրամբէ.ս կեղծ անունով յայտնի)
«Божий выходъ у сатаны» երգի
ժարանութեան: Միք. Նալբանդեանը
միմայն թարգմանելիս կրճատել է, ի-
րենից աւելացրել է մի կամ երկու պար-
բերութիւն և մի ոտանաւոր, մնացեալը
բառացի թարգմանութիւն է ուս բնա-
գրի:

Սենկովսկին (1800 — 1858) ուս
գրողների մէջ առաջնակարգ տեղ չի
ընում, սակայն իւր ժամանակին մեծ
դեր է խաղացել և բազմաթիւ ընթեր-
ցողներ է ունեցել իւր բազմակողմանի
գրուածքներով: Անպայման բնական տա-
ղանդի տէր, բազմակողմանի զարգացած,
լիցուղիւ, ճանապարհորդ և լրագրող
բառիս բուն մտքով՝ Սենկովսկին աչքի
ընկնող ոյժ էր իւր ժամանակի գրակա-
նութեան մէջ: Այն ժամանակուայ հայ
լիտերիչներին էլ սիրով էր կարգում
Նալբանդեանը և թարգմանութիւն-
ներ անում Նալբանդեանի արեւելեան
վէպիկներից: Այսպէս «Անթու»-ը, որ
տպուած է «Հիւսիսային» ի մէջ,
թարգմանութիւն է Սենկովսկու «АН-
тавъ, восточная повесть» գրութեան,
թէպէտ «Հիւսիսային»-ի մէջ ըստ
սովորութեան յիշուած չէ թարգմանու-
թիւն եղածը: Նոյնպէս «Սատանայի պա-
շտօնական» մեծ հանդէսը՝ թարգմանու-
թիւն է, թէպէտ թարգմանիչը (Կոմս

Էմմանուէլը — Միք. Նալբանդեանը) ծած-
կում է այդ: Այդ թարգմանութիւնը
պատրաստուած էր տպագրութեան հա-
մար և նրա մօտ ընկերները շատ լաւ
գիտէին, որ զա թարգմանութիւն է և
ոչ թէ հեղինակութիւն, բայց Նալբան-
դեանը գերազանց է այդ անմիջ բա-
նագրութիւնն (պարզապէս) անելու, ե-
րբ ուղիւս զի կարողանայ որոշ ազդե-
ցութիւն անել և մի քիչ էլ ներդրութիւն
պատճառել իւր թշնամիներին:

Սենկովսկու այդ գրութեանը տպուած
է եղել 1833 թ. իսկ լոյս տեսած «Нова-
восток» ժողովածուի մէջ (Սովորելի
գրականագիտության փոխգործիչի հա-
մար): Այդ ժողովածուն նշանաւոր է
նրանով, որ բովանդակում էր իւր մէջ
ուս ժամանակակից ամենաերեւելի հե-
ղինակների երկերը (Գոլովի, Գուչկինի,
ժուկովսկու, Իլիւ, Վեպեմսկու, Գալի և
այլոց *): Այստեղ էին տպուած բարոն
Բրամբէ.սի (Սենկովսկու) անգրանիկ վի-
պական երգիծական գրուածքները՝ «Ան-
ծանօթ» և «Սատանայի պաշտօնական»
մեծ հանդէսը: Ինքը Սենկովսկին էլ
իւր գրութեան իրակատար հեղինակ է:
Երգիծարանութեան ձեռք և սկզբնական
միտքը նա վերցրել է ֆրանսացի նշանա-
ւոր հեղինակ Բալզակի «Comedie du
diable»-ից, բայց ֆրանսական հեղինա-
կութիւնը իւրաքանչեւ է, այսինքն
տունի է իւր ժամանակի ուսաց կեան-
քի և գրականութեան ոգին, փաստերը:
Դժբաղդաբար Միք. Նալբանդեանի այդ
էլ արած չէ և միակ տեղը (բացի ոտա-
նաւորից), որ պատկանում է մեր հայ
հեղինակին, հետեւեալն է. «Խաւարի թա-

*) Տես Собрание Соч. Сенковскаго,
Т. I СПб. 1858 г.

գա. որ սկսեց տակաւ խառնել, լաւ
պարսիմառ որոնելով նորա բաղդից հան-
դիպեցան նորա ձեռքին Բոնատիս Փա-
փագեանի եկեղեցական պատմութիւնը,
«Եւրոպա» լրագրի 1856 թ. աւանդի յու-
նուարի առաջին թիւերը, հայերէն գը-
րուած օսմանեան պատմութեան վերջին
թիւերից մի քանիսը, որ առանց հե-
ղինակի գիտութեան լաւագոյն տէր
սատանայի հրամանով: Միմայն այս
կտորն է, որ Նալբանդեանի ժամանա-
կակից ազգային իրականութեան մասին
է խօսում, մնացեալում «Սատանայի հա-
նդէսը» ոչ մի աննշանութիւն չունի հայոց
կեանքի հետ և թէ խմբագրութեան ու
թէ ուրիշների աշխատանքը՝ գտնելու և
տեսնելու գրութեան մէջ ակնարկու-
թիւններ Մանրիկ, Կաթողիկոսի, Այվա-
զեանի և այլոց մասին — զօր է: Օրի-
նակ շատերը կարծում են, որ Բրամբ-
եան անունը կրող գրիչը Այվազեանն է,
մինչդեռ նոյն այդ աննշանութիւնն իւր
բոլոր «բարեմասնութիւններով», բառ
առ բառ կայ և ուս հեղինակի գը-
րութեան մէջ, որը կամ ակնարկում է
իւր ժամանակակիցներից մէկին և կամ
ինքն էլ վերցրել է իւր ֆրանսացի նա-
խորդից:

Մէկ անգամ, որ Նալբանդեանի յօ-
դուածը թարգմանական բան է և ոչ
թէ ինքնուրոյն, այլ և փոխադրուած էլ
չէ, — հարկէ նա առանձին նշանակու-
թիւն և արժէք կարող չէ ունենալ և
«Փորձ»-ի խմբագրութեանը երջանկաց-
նել կարող չէր:

Ինչ զարմացնում է այն հանգամանքը,
որ «Փորձ»-ի խմբագրութիւնը չի իմա-
ցել այդ գրութեան թարգմանական լի-
նելը, մինչդեռ նոյն «Փորձ»-ի նոյն հա-

մարում պ. Ալեքսանդր Երեցեան գե-
ղեցիկ փաստերով ապացուցանում է Սո-
նաղարեանի յօդուածների ինքնուրոյն
չլինելը և նրանց աղբիւրները:

Հետաքրքրական է և մի ուրիշ հարց-
ինչու թէ Նալբանդեանը և թէ նրա
միւս ժամանակակիցները յաճախ թաղա-
նում են ընթերցողներից իրենց գրութե-
անքի թարգմանութիւն կամ փոխգրու-
թիւն լինելը: Ուր նաղարեանը գրում է
իւր «Հառերը» և «Եօդուածները» և լը-
նում է այն բանի մասին, որ դրանք
ուս և գերմանացի հոգեբանների ու
հրապարակախօսների գրութեանքի փո-
խադրութիւններ են, — Նալբանդեանը
չի յիշում իւր մի քանի բանաստեղծու-
թիւնների հեղինակների անունները, այն-
պէս որ ընթերցողը կարծում է, թէ
գրանք ինքնուրոյն գրութեանք են, մինչ-
դեռ գրանք թարգմանութիւններ են
Հայնէից, Բերանտէից և այլն, հանգու-
ցեալ Գ. Քանանեանը (Լաղարեան ձե-
մարանի Նալկին վերատեսուէր) մի ան-
գամ պ. Գր. Խալաթեանի առաջ հետե-
ւեալ խօսքերն ասաց. «Միք. Նալբան-
դեանից բոլոր ոտանաւորները թարգ-
մանութիւններ են վաթսուական թուա-
կանների «Современник»-ում լոյս տե-
նած ուսերէն ոտանաւորներին: Ծաւում
եմ, որ մինչև օրս առիթ չեմ ունեցել
ստուգելու այդ խօսքերը, թէպէտ և կա-
կածում եմ, որ Նալբանդեանի բոլոր
ոտանաւորները թարգմանական լինեն:
Բայց որ «Современник»-ը առաստաղի
մեծ գեր էր խաղում Մոսկուայի մեր
գրական գործիչների վրայ — աներկբայ-
նի փաստ է. ի մէջ այլոց յայտնի է, որ
Ս. Չախալիզի յայտնի ոտանաւորի՝ «Օղ-

կասի կատարարական գնեւ-ադ իշխան Գ. Ս. Գալիցինի մօտ պալատում տեղի ունեցաւ փառաւոր պարահանդէս: Հիւրերն սկսեցին հաւաքուիլ գիշերուայ ժամը 9-ից: Հրաւիրեալները թիւում կային շատ տիկիներ և օրիորդներ, գեներալներ, զինուորական և քաղաքացիական հաստատութիւնների կառավարիչներ և Թիֆլիսում գտնուած գործաւորների սպաներ: Ժամը 12-ից յետոյ ընթերցւեց տեղի ունեցաւ. սեփական էին բացուած 176 հոգւոյ համար: Ընթերցելից յետոյ նորոգութիւնները պարբեր և ապա հիւրերը ցրուեցին:

— Սանահին վանքի վերանորոգութիւնը գրեթէ վերջացած է. բակը մի արշիլի չափ ցածրացած է: Ծախք գնացել է մօտաւորապէս 6,000 ռ.:

— Հինգշաբթի, յունուարի 24-ին, երեկոյան ժամը 5-ին, երկաթուղու Բաթում-Թիֆլիս գծի վրայ ծիպա կայարանում խորտակուեց մարդատար № 6 գնացքը: Երկաթագնացը դուրս ընկան չորսմեքենան, բազմիկ վագոնը և 3-րդ կարգի երկու վագոն: Մարդկանց դժբաղդութիւն չպատահեց:

— Փետրուարի 1-ից սկսած, ինչպէս յայտնի է, Թիֆլիսում միւսը պիտի վաճառուի բոստանիկները (երեք տնակ): Այդ նպատակով փորձի համար սպախանոցում տուար է մորթուած և միւսը երեք տնակի բաժանուած: Այս օրերս քաղաքային վարչութեան մէջ պիտի որոշուի իւրաքանչիւր տնակի մի ֆունտի գինը և դրա համեմատ էլ կը կազմուին մի նոր սակագները:

— Երկաթուղիների գլխաւոր վարչութիւնն անդրկովկասեան երկաթուղիների վարչութեանն առաջարկել է Միխայիլ կայսրանից մինչև Գլխիլի կայսրանին երկրորդ գիծ անցկացնել չուով:

— Նիժնի-Նովոգորոդում մտադրութիւն կար կազմուի չմիջոցների ընկերութիւն: Այդ մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ են հաղորդում ռուս թերթերը: Ոմն Զարուբին, որ յիշեալ ընկերութեան ձեռնբեցն էր, գիտնէր էր ներքին գործերի միջնորդին խնդրելով հաստատել չմիջոցների ընկերութեան կանոնադրութիւնը, բայց նրա խնդրը մերժուի էր:

Դրանից յետոյ Զարուբինը դիմել էր սենատին, բայց սենատն էլ գոհացում չէր տուել նրա խնդրին: Զարուբինը չէր յուսահատուիլ, սենատի մերժումից յետոյ դիմել էր Բարձրագոյն Անուան խնդրագրերը ընդունող յանձնաժողովին, բայց այնտեղից էլ տեղեկութիւն էր ստացել, թէ իւր խնդրը յարգուելու արժանի չի դատուած:

— Թիֆլիսի քաղաքային զինուորական ատենան սկսել է կազմել սոյն 1902 թուին զինուորակոչի ենթարկուող երիտասարդների անուանացուցակները: Այն անձերը, որոնք արտօնութիւններ ունին, պարտաւոր են այդ մասին հաղորդել ատենանին մինչև մարտի 1-ը:

— Յայտնի տրագիկներ Ռոբերտ և Ռաֆայիլ Աղեյսայանները Նորից եկել են Թիֆլիս տիկ. Վոլգինայի ռուս գրամատիքական խմբի ներկայացումներին մասնակցելու համար: Այսօր, յունուարի 26-ին, արտիստ. ընկ. թատրոնում Նլ. Բանք հանդէս են տալիս «Օտելլո»-ի մէջ, Ռոբերտ Աղեյսայան—Օտելլոյի, Ռաֆայիլ Աղեյսայան—Եմալիի դերում: Դյա երկու նշանաւոր դերասանների շնորհիւ տիկ. Վոլգինայի խմբի ներկայացումներն անշուշտ Նորից կենդանութիւն կը ստանան և մեծ ժողովուրդ կը գրաւեն թատրոն, ինչպէս առաջ:

— Խմբագրութիւնն ստացաւ հայերէն մի նոր գրքով—Մ. Կուկիլի, «Ողբերգութեան» թարգմ. օր. Մ. Ս., Թիֆլիս, 1901 թ., էջ 24, գինն 8 կ.:

Նրանք, որոնք «Նոր-Գար»-ը կամենում են շարունակ ստանալ, պէտք է շտապեն բաժանորդ գրուիլ. եթէ չեն գրուիլ, թերթի առաքումը կը դադարեցնենք սոյն յունուարի 31-ին:

Բաժանորդագիրը տարեկան 10 ռուբլի է, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ., ամսական՝ 1 ռ. 50 կ.: Արտասահմանի բաժանորդները վճարում են տարեկան 40 ֆրանկ, կէս տարին՝ 25 ֆրանկ:

ՄԵԶ ԳՐԱԽՈՐ ԵՆ

ՄՈԶԻՆԻՍԻՆ.—Յունուարի 20-ին Սատուածամօր եկեղեցւոյ Նորընտիր երէց-

փոխի նախագահութեամբ ժողով կայացաւ մի կարեւոր հարցի մասին: Ժողովի արձանագրութիւն կազմող մեր եկեղեցւոյ ծանօթ Խորապետն քահանայի որդին էր: Երեցիքից, լինելով անփորձ մարդ երեցիքանական պաշտօնում, դիմում էր զանազան մարդկանց, ի միջի այլոց և Խորապետն քահանային: Լաւ կը լինէր, որ իշխող երեցիքից եկեղեցական հաշիւներին վերաբերեալ խնդիրներում ոչ մի գործ չունենար վերոյիշեալ քահանայի հետ և մատենաները չձգէր նրա ձեռքը, ի նկատի ունենալով նրա խաղացած գրքը նախկին երեցիքիցների ժամանակ: Ի դէպ է ասել, որ ժողովին հսկող պրիստաւը պատուիրել է երեցիքիցին արձանագրութիւնը և ժողովին մասնակցողների ցուցակն ուղարկել ուսմիականատուն: Այսօր ժամանակ այսպիսի բան չկար և այդ մի անսպասելի նորութիւն է մեզ համար:

ՂՈՒՅԵՑԻՑ.—Անա խաչագործի թեան և մի նոր նմուշ՝ թուրք լոթիները ձեռնարկ կատարուած: Ամօրց աւել է, որ այստեղ հաստատուել է մի թուրք եկուոր լուսանկարիչ Դերմենտից. սա մօտ բարեկամ է լինում Միքայիլ Իւսուփ Գեւորմիլին և լաճախ նրա տանը հիւրասիրուել է: Սրանից մի քանի օր առաջ կէս գիշերին, երբ լուսանկարիչը հանգիստ գտնուէր լինում իւր սենեակում, սկսում են դուռը բաղկնել, և երբ լսում է, որ եկողը իւր բարեկամ Միքայիլ Իւսուփի ծառան է, իսկոյն բաց է անում դուռը: Կարծեցեալ ծառան ներս է մտնում և յայտնում է, որ իւր արքը վաղը գիշը է գնալու և խնդրել է նրա գորգերից միւսը՝ գրուիլով նրա նման իրեն համար գործել տալու նպատակով: Միաժամ լուսանկարիչը խաբուած է ճորտիկ խաբեբայի խօսքերից և տալիս է նրան պահանջուած գորգը: Սակայն շատ ժամանակ չանցած գալիս է խաչագործի միւս ընկերը և նոյն ձևով տանում իւր լուսանկարիչի մի ուրիշ գորգը, ասելով որ իրենից առաջ եկող ծառան սխալմամբ պահանջուած գորգի տիւր ուրիշն է տարել: Լուսանկարիչը ծառաների երրորդ այցելութիւնից խուսափելու և

իւր բարեկամին լիովին գոհացնելու նպատակով իրեն կողմից առաջարկում է գողին և երրորդ գորգը. ինչ ասել կուզէ որ վերջինս չի հրաժարուի այդ սիրալիր տառապանքի ինքնից և երկու գորգն ունին դրած անհետանում է գիշերային մթութեան մէջ: Միայն հետեւալ առաւօտը, երբ երկու բարեկամները հանդիպում են միմեանց, ամեն բան պարզուած է, բայց ինչ օգուտ:

ՀՈՐԱԿԱՆՈՐ ԵՄ ՄՏՆՈՒՄ

Ծանօթացէք գիւղացուն, նրա աղքատ տնակի մէջ, շօշափեցէք նրա վերքերը, մտէք գիւղացու կեանքի մէջ, գիտեցէք այդ կեանքի բոլոր մանրամասնութիւնները, և ապա այդ բոլորից յետոյ ամփոփեցէք ձեր տպաւորութիւնները, դուրս բերէք այդ բոլորից եզրակացութիւններ, և դուրս կը համարուէք—մի կողմ թողնելով հանգամանքների զանազան ազդեցութիւնները, արտաքին՝ ժամանակի հետ քերական և ժամանակաւոր այլ և այլ պայմանները—որ գիւղական անախաճն ձեր կեանքի փոփոխութեան համար, այդ կեանքի կանոնաւոր զորացման համար հարկաւոր և ամենագլխաւոր ոյժերից մէկը՝ գիւղական կրթիչտալիս հիմնարկութիւնն է:

Տնտեսական ծանր դրութիւնն օրից օր աւելի ու աւելի ծնչում է մեր գիւղացուն. գիւղական դասակարգի մէջ տեղի են ունենում շատ վնասակար երևոյթներ, իբրև հետեանք այդ տնտեսական քայքայման:

Այդպիսի դրութեան նկատմամբ բողմիցսգնազատներ են եղել և դեռ կըլուեն մեր մամուլի մէջ, քանի սեր կեանքը դտնում է տնտեսական անկեալ դրութեան նպաստող պայմանների տակ:

Մեր գիւղացին վարելու ու ցանելու ժամանակ, դեռ սպասելով իւր բերքի աշոգիւնուն, առձեռն դրամի է կարօտ: Եւ ահա այս պատճառով գիւղացին դոհու խաղաղից է դառնում զանազան բողդանդիւրների ձեռքին: Ամեն ոք համարելով գիւղացուն մի կաթնատու կով և այլոց բարեկեցութեան համար ստեղծուած մի էակ ճշնում է օգուտ քաղել նրանից: Բարձր եւ գնահատուած նրա համար, որ նրա մէջ անշուշտ կայ այդ բաւաստեղծական ինքնուրոյնութիւնը, չընայած որ նա էլ գրել է ոտանաւորներ այս կամ այն բանաստեղծի ազդեցութեան տակ: Գնահատուած եւ նրան և նրա պատճառով, որ նա ուրիշների նըման չի թիւում ամեն օր, ամեն գիշեր «սիրող երգեր» կամ «օրոյայ չաբեր», այլ դրում է այն ժամանակ, երբ արամարդուած է արտադրելու մի որ և է ինքնուրոյն բան: Այդ պատճառով էլ նա քիչ ունի դրած, բայց այդ քիչ մէջ աւելի շատ կան—համեմատաբար մեր միւս բանաստեղծների գրուածքների հետ—աչքի ընկնող, տաղանդաւոր գրուածքներ: Գ. Յովհաննիսեանի ինքնուրոյնութիւնն ազատում է նրա գրուածքը շարունակ գրուածքներից, միշտ իսկ և այն ժամանակ, երբ նա գտնուում է որոշ ազդեցութեան ներքոյ: Ընթերցողը գուցէ ծանօթ է Գ. Յովհաննիսեանի մի սիրուն ոտանաւորի հետ, որ սկսում է այսպէս

Տեսնում եմ ահա—ազգեր են մեռնում,
Ազգեր են ծնում, և արմաւենին
Սուրբ ազատութեան դրոշմըն ձեռքում
Բազդն է մօտենում մատաղ ազգերին...

2գիտեմ հեղինակն այդ ոտանաւորը գրելիս չի եղել արդեօք իտալացի բանաստեղծ Լէօպոլդի «Բոտայի» բանաստեղծութեան ազդեցութեան ներքոյ, և կամ գուցէ Գետարկայի IV-դ Գանցոնայի: Ես գտնեմ այդ երեք ոտանաւորների միջև էլ մեծ նմանութիւն եւ գրտնում—նմանութիւն թէ ձեռք, թէ նախադասութիւնների, թէ տրամադրութեան և թէ վերջաբանի մէջ: Ընդհանուր գրականութեան պատմաբաններն ուսումնասիրած չեն այդ հարցը, թէ արդեօք Լէօպոլդ

նրա անփորձութիւնից, և վայ այն գիւղացուն, որ դժբաղդութիւն է ունեցել դրած վերջինի վաշխառուից, հրէշաւոր տոկոսով վերցնելով դրամը, որ շատ անգամ վճարել էլ անկարող է լինում, գիւղացին ստրկանում է վաշխառուի ձեռքին, դառնում է ստրուկ իւր սեպհա. կան պարտքեր... Ամբողջ տարի նա աշխատում է բոլոր ընտանիքով և վճարում վաշխառուին, սակայն հազիւ հազ կարողանում է վճարել տեղափոքը, որը գիւղական խորամանկ պարագլուխ դաւթարում աճում է ու աճում անընդհատ կերպով...

Այնուհետև անվերջաւոր վճարը վճատեցնում է գիւղացուն, որ գրու է դրում իւր արտերը, ծախում է իւր անասունները և այդպիսով մերկ, խեղճ ու յուսահատ թափառում է աննպատակ, ճիշտ այն թռչունների նման, որոնց բունն աւերել էր օրսորդի անողոր ձեռքը...

Առաջակական Բազուն գլխաւոր կեդրոններից մէկն է, որտեղ խմբում են ապագայի յոյսով վառուած մեր այդ չնականները... Մարդ նայում է այդ մրտաւոր ու սեպցած արքածներին և թերթը կրակ է ընկնում: Ընտանիքի յիշատակով յուրուած և ֆիզիքապէս էլ յոյնած գիւղացու յուսահատական դէմքից կարելի է եզրակացնել, որ արդարև նրա կեանքը տանջալքեցող է շրջապատում:

Դանի այսպէս է ընթանում մեր գիւղական կեանքը, ապա դժուար չէ գուշակել, որ գիւղացու ոյժերը կը սպառուեն, կը ցամաքեն և կը սեղմուի մի այնպիսի տնտեսական անկում, որից շատ դժուար կարելի կը լինի դուրս գալ:

Հարկաւոր է վերջապէս առանել այս ընդհանուր աղքատութեան, հարկաւոր է ստանել միջոցներ վրայ, եթէ չենք... օրում ապագայում աւելի վատթար դրութեան մէջ ընկած տեսնել մեր գիւղական հասարակութիւնները:

Կրեկեալ երկրի մշակութեան գործում անտրանալի օգուտներ է տալիս և օժանդակիչ մեծ ոյժ է, բայց մինչև այժմ բացառապէս իրենց առեւտրական գործունէութեան օժանդակելու համար

գին գտնուել է Գետարկայի այդ ոտանաւորի ազդեցութեան ներքոյ թէ ոչ. ես գտնեմ կարծում եմ, որ գտնուել է: Միւս կողմից Գ. Յովհաննիսեան, որ ծանօթ է Լէօպոլդի բանաստեղծութիւնների հետ, կարող է գրած լինել իւր ոտանաւորը Լէօպոլդի «Բոտայի» օգուտի ազդեցութեան տակ: Այսպէս կապուած են XIV-րդ, XIX-դ դարի սկզբի և նոյն դարի վերջի բանաստեղծները:

Սակայն չնայած այդ ազդեցութեանը թէ Լէօպոլդի և թէ Յովհաննիսեանի ոտանաւորները շատ գեղեցիկ և ուժեղ բանաստեղծական արտադրութիւններ են: Լէօպոլդի «Բոտայի» ոտանաւորը նշանաւոր տեղ է բռնում ոչ միայն իտալական, այլ և ընդհանուր գրականութեան մէջ: Յովհաննիսեանին աչքի ընկնող քերթուածք է թէ հեղինակի գրուածքների շարքում և թէ ընդհանրապէս մեր գրականութեան մէջ: Եթէ Գ. Յովհաննիսեանը գուրկ լինէր ինքնուրոյնութիւնից, անշուշտ նրա այդ ոտանաւորն ամենաշաղկապ և ու բովանդակաւոր լինէր կը ստանար, մինչդեռ այժմ նա գրաւիչ է թէ իւր գեղեցիկ այլաբանական պատկերներով, թէ ազգու օճով, թէ բարձր ոգևորութեամբ և թէ անկեղծ գգազմունքի արտադրութեամբ:

Մոլիէրի առաջին նման Յովհաննիսեանը կարող է լինել, որ վերցրել է ուրիշից այն, ինչ որ լիովին համապատասխանում էր հեղինակի ներքին «եռոյթ», բայց և աւելացրել է իւրը, սեպհական, անհատական և սուր և այդպիսով լիովին ինքնուրոյն ստեղծագործութիւն:

Մինաս Բերեքեան

նիւ ընկերներ ի առաջին տները փոխու դրուած են նոյն «Современник»-ում յոյս տեսած՝ Դորբախովի ոտանաւորից: Բայց Ս. Զահագիլն էլ չի յիշած այդ մասին:

Ինչու: Կարծում եմ նախ այն պատճառով, որ մեծ մասամբ տեղի էին ունենում ոչ թէ ստրկական թարգմանութիւններ, այլ մերկացրած փոխաբերութիւններ, ինչպիսիք են՝ Դորբախովի «Երեքնալի»-ը, Նալբանդեանի «Երազը»-ը, Ս. Զահագիլի «Ազնիւ ընկեր»-ը, Ռ. Գալանեանի մի քանի ոտանաւորները: Մեր հայ հեղինակները ոգևորում էին օտար բանաստեղծների յայտնած գաղափարներով կամ արձարծած սիւմբոլներով և մինչև իսկ անգիտակցօրէն տալիս էին կէս-փոխաբերած, կէս ինքնուրոյն ոտանաւորներ: Եւ գուցէ այդ պատճառով իրենց սեպհականութիւնն էին կարծում այն, որի մի մասը միայն պատկանում էր իրենց: Կար երկի և մի այլ պատճառ՝ ժողովրդի վրայ աւելի զօրեղ ազդեցութիւն գործելու ցանկութիւնը:

Միւս կողմից կան դէպքեր, երբ նմանողութիւնը տեղի է ունենում անգիտակցաբար. լինում է և այնպէս, որ երկու գրուածքը շատ են նման միմեանց, բայց ոչ մի կապ չունեն իրար հետ, և ոչ մէկի հեղինակը կարողացել է միւսի գրուածքը, ոչ էլ այդ միւսը ծանօթ է առաջին աշխատութեան հետ: Վերջին դէպքը, ինչպէս երևում է, տեղի է ունեցել Զիբադանդի գործում, ինչպէս այդ երկաց նրա ինձ գրած պատասխանից: Նմանողութիւններ իբրև հետևանք որոշ ազդեցութեան, որոշ գրողի տաղանդի, որոշ գրուածքի մեծ տեսնում ենք մեր թէ վիպասանների և թէ բա-

նաստեղծների հեղինակութիւնների մէջ: Այսպէս՝ Ներսիսեանի ազդեցութիւնն երևում է Գալանեանի քնարի վրայ, Գլխիլիի քնարը՝ Զահագիլի և Նատանի քնարի հետ՝ ազդել է Ա. Ծառուբանի վրայ. Նատանին ազդել է և Գ. Յովհաննիսեանի վրայ և այլն): Այդ ազդեցութիւնները շատ խոր լինելով մեր հեղինակները բազմիցս արտադրել են երկեր, որոնք միայն կիսով չափ ինքնուրոյն են:

Այնուամենայնիւ այդ գրուածքները պէտք է գնահատել իբրև ինքնուրոյն ստեղծագործութիւններ, չմոռանալով որ գուցէ տեղի է ունեցել այս կամ այն ազդեցութիւնը: Մենք գիտենք, օրինակ, որ Բոկկաչիոն իւր գրուածքների նիւթը վերցրել է ուրիշներից, իսկ նրանից արդէն վերցրել են Զեկապիլը, Մոլիէրը, Լեստիգը և ուրիշները, իսկ նրա Դեկանիսի ազդեցութեան տակ գրել են Երոպական յետադար հեղինակներից շատ շատերը: Սակայն այդ և այդպիսի նմանողութիւնների և փոխաբերութիւնների պատճառով ոչ որ չի նսեմացնում և չընթացիւր, ոչ Մոլիէրի և ոչ էլ ուրիշ երեկելի հեղինակների արժէքը և նշանաւորութիւնը:

Ինչու. — որովհետև նրանցից ամեն մէկն ուրիշից վերցրածի վրայ աւելաւորել է իւր սեպհականը, այդպիսի սեպհական, որ ստացնել է տալիս սկզբնական աղբիւրը: Ուրեմն հարցն այն է, թէ ինչ չափով է լինում փոխաբերութիւնն

*) Ինչ ազդեցութիւն էր փոխաբերութիւնը երկային իւր անունը շնորհեցէ, առաջէք պահաւոր և վերջացաւ. Զեկապիլը, Մոլիէրը մէջ բերելով մեզը չէ ծածկուել. quod licet jovi, non licet bovis. Ռ. Գալանեանի «Մայր Արաքսի»-ն էլ փոխաբերութիւն է. Խմբ.

ուրիշից և լիւշ չափով կերպարանաւորուում է ուրիշի սեպհականութիւնը հարցը տալանդի մէջն է, Զեկապիլը և Մոլիէրը վերցնում էին իրենցը, ուր որ գտնուէր էին) (Մոլիէրի խօսքերը), և ներքին էին լիւիլին ինքնուրոյն և մեծ գրողներ են, իսկ մերոնք համեմատաբար այնքան էլ չեն գրաւում փոխաբերութիւններով, բայց էլի մեծ մասամբ գուրկ են ինքնուրոյնութիւնից: Մերոնց պակասում է ինքնուրոյն, սեպհական ստեղծագործութիւն: Եւ այդ մասնաւոր վերաբերում է մեր երկտառող գրողին. ինչ: Գուցէ նրանց գուրկ էլ չեն տալուրից, բայց այնուամենայնիւ նշանաւոր գրող չեն կարող խաղալ գրականութեան մէջ, որովհետև նրանց պակասում է անհատական, սեպհական ինքնուրոյնութիւն, սեպհական գոյն, ձև, արմատ. գրութիւն, գաղափար, արտայայտութիւն: Եւ ընդհանրապէս՝ ամեն անգամ, երբ մեր գրողների մէջ նկատուի է այդ ինքնուրոյնութիւնը, նա սկսում է աչքի ընկնել, ժողովրդականութիւնն ունենալ: Բայց շատ անգամ լինում է այնպէս, որ սկզբից գրողն ինքնուրոյնութիւն է ցոյց տալիս, իսկ յետոյ ընկնում է շարունակ, վաղուց հարթուած ճանապարհի վրայ: Այդ նշանակում է, որ նրա ինքնուրոյնութիւնը կայծակի ձև սենի—երեւաց և անյայտացաւ. և կամ նրա ինքնուրոյնութիւնը կաղիւնի ձևութիւն է, իսկ ինքը հեղինակի այդ չտակաւորով ամեն օր թիւում է ոտանաւոր կամ վէպիկ, որոնցից 99% ը քանալ չի նսեմացնում և միմիայն մէկը համով-հոտով գրուածք, որը կորչում է բազմութիւն անհամեմատի մէջ:

Եւ մեր բանաստեղծներից Գ. Յովհաննիսեանն է:

մեր վաճառականութիւնն իմացաւ իրա-
գործել կրեցիտային հիմնարկութիւններ
միմիայն քաղաքներում: Մեր գլխավոր
ընկած և անտարբեր ծանր պայմաննե-
րով մասնաւոր կրեցիտի տակ ճնշուած
արդիւնաբերութեան գործիւնը բար-
ձրացնելու համար հարկաւոր է գիւղա-
ցուն կրեցիտային փոխառու մի որ և է
հիմնարկութիւն, որ գիւղացուն կրեցիտ
մատակարարէր, էջած կրեցիտ, այսինքն
աննշան և հեշտ վճարելի սովորներով:
Մենք չենք խօսում երկար պայմանա-
ժամով կրեցիտի մասին, որ հարկաւոր
է հողային մեծ կալուածներ համար,—
այլ գիւղական մանր, էջած և կարճ ժա-
մանակեայ կրեցիտի մասին:

Միթէ այդ մասին դրականապէս հո-
գալու ժամանակը չէ...

ՊՊՐ. Զարարեան

ՄԱՍՈՒՆԻ ՇՈՒՐԱԸ

Համբարում գոյութիւն ունի մի կոմի-
տէ, որի նպատակն է կուռել այն քրտ
սովորի առեւտրի դէմ, որը կոչուում է
«այդ կանց առեւտր»: «Մ. Գետերբուրգ»
վեդ. ք. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ. Կ.
ընդհանուր է, որ ամեն տարի զննում
է 10,000 երկաթի կիւն և վաճառում է
է Ամերիկայում և այլուր: Այս վիճա-
կագրական տեղեկութիւններն, ի հարկէ,
չեն կարող կատարելապէս ճիշտ լինել,
որովհետեւ, չնայելով կոմիտեի մանրա-
մասն հետախուզութիւններին, շատ
դժգոյնը անյայտ են մնում: Այդիկ գնող
ու վաճառողները փակ չլինան են կազ-
մում. նրանք ունին իրենց սեպական
օրէնքները, որ խստիւ պահպանում են և
որոնք ամենախիստ գաղտնագրութիւն
են պահանջում. նրանք ունին իրենց
կլորը, որտեղ հաւաքուած են միասին,
յարարեցութիւններ են հաստատում ի-
րար հետ և սարքում են իրենց
բարը. նրանք իրենց տրամաբարութեան
տակ ունին կեղծ գոհութիւններ, որոնք
վկայում են, թէ նրանք կամ խոշոր
վաճառականներ են, կամ հիւրանոցա-
տէրեր, կամ հանքաւորներ և այլն:

Այդ պարանները, փառաւոր հաջնուած,
հարուստ և պատուաւոր մարդկանց տեսը
ունեն. անփորձ աղջիկներ հանդիպած
ժամանակ զանազան պաշտոններ են ա-
ռաջարկում նրանց Ամերիկայում փառա-
ւոր պայմաններով Ուրան ստոր է լի-
նում անմեղ զոհերի կուլտուրական զար-
գացումը և որքան սեծ—կարեւոր, այնքան
հեշտութեամբ են հասնում այդ մութ
մարդիկ իրենց նպատակին: Ամենից շատ
զոհեր նրանք գտնում են Ռուսիայում և
Գալիցիայում:

Անկի կուլտուրական և ապահովուած
դասակարգերի միջև նրանք ուղիւ աւելի
յարմար միջոցներ են գործ դնում, ամա-
նալընդունուած միջոցն այդպիսի դէպ-
քներում ամուսնութեան առաջարկ են
նրանք հանդէս են գալիս իրեն փեսա-
ցուններ և յաճախ ամուսնանում են մի
քանի տեղերում, իսկ յետոյ հարկաւ ծա-
խում են իրենց հարսնացուններին կամ
կանանց:

Գտնենց առեւտրի դէմ կուռող ընկերու-
թեան գլուխ է առնում Լոնդոնի «National
Vigilance Association»-ը, որի հովանաւորն
էր Ռուսաստանի հանգուցեալ հեքստը: Այս-
տեղից ճիշդաւորում են գտնական ազգային
կոմիտեիներ զանազան երկրներում: Այդպիսի
կոմիտեիներ գործում են աշխարհիս բոլոր
աստիճանում—Ամերիկայում, Ասիայում, Ամերիկա-
յում և Աֆրիկայում. նրանք բոլորն էլ կապ
և յարաբերութիւններ ունեն իրար հետ, հա-
պարդում են իրար իրենց արած գիտելուն ու
փորձի հետեւնները, զիտաւոր նախադիտա-
նորում ու սահմաններում ունեն իրենց գոր-
ծակալները, որոնք հարգորդում են կոմիտեիներ
իւր կանանց մարմին առեւտրով պարագայ ա-
ռաջարկում աննշան եկաւ կամ գնաց. այսպիսով
կոմիտեիներն արդէն աշխուշ է շատ զոհեր
խնայել այդ առեւտրիկ և ապագայից ճիշդ
հարկէ: Այս ազգային կոմիտեիներն հետ միա-
տեւ,—որոնցից Քիւրիէնը գտնում է զբաթ
Իսթաբուլի և պատուր Բաղդադի, իսկ առե-
ւաւանը Սաքսոն-Անսլուքի պրինցիպի հո-
վանաւորութեան տակ,—գործում են նմանա-

պէս երկրորդական կոմիտեիներ, և իրենց
միասնական գործունէութեամբ յայտ ունեն
կազմելու մի ահագին շրջան, որի մէջ բռնել
կարողանան աղջկանց առեւտրով պարագայնե-
րին...

Կոմիտեիներ հաւաքած տեղեկութիւննե-
րից երեւում է, որ կանանց առեւտրով պարա-
պագները զիտաւորաբար մօտ 120 հոգի են. ի-
րենց զոհերին նրանք առնում են Բեռլինի,
Սթոքհոլմի, Գապանի, Հնդկաստան և մինչև
անգամ 2ինաստան. Համբուրգի կոմիտեի
գործնական խիստ մեծ նշանակութիւն ունի,
որովհետեւ խառն հետեւում է այստեղից մեկ
նոյղ զոհեաւորներին, իսկ այդ կէտը խիստ կա-
րեւոր է, որովհետեւ Համբուրգի ամենաշարժա-
ճանապարհն է Ամերիկա մեկնելու համար:

Առաջիկայ ամսոր Պարիզում պիտի
կայանայ միջազգային կոնֆերենցիա աղջ-
կանց առեւտրի դէմ կուռելու համար:
Մտադրութիւն կայ կոչում անել պետութ-
թիւններին միջազգային օրէնքներ սահ-
մանելու այդ գլուխը և ամբողջաբար
առեւտրի դէմ:

ԹԵԼԵԿՐԱԳՐԱԿԱՆ ՆՆՆԵՐ

ՆՈՐ-ԴԱՐ ՊԱՐՍՅԱԿԱՆ ՆՆՆԵՐ
(«Նոր-Դար»-ի թղթակցութիւն)

ՌԱՅՏ, 13 յունուարի.—Քաղաքիս նո-
րութիւններէն և այն էլ նշանաւոր նո-
րութիւններէն է նորահաստատ կլորը,
որ քաղաքից ամսոյս կիսերին: 2հաշուած
Թէհրանի կլորը, որ իւր եւրոպացի և
մասամբ էլ պարսիկ անգամներով աւելի
եւրոպական կլորի գոյն է կրում, ահա
երկրորդ քայլն անում է Ռաշտի նման
մի երկրորդական քաղաքում, և, որ զար-
մանալի է ու հետաքրքրական, նախա-
ձեռնողն ու հիմնադիրն ինքը տեղիս
պարսիկ քաղաքագետն է: Կլորն ունի
իւր կանոնադրութիւնը: Առ այժմ նա-
հանգապետի կազմած ցանկով 30 հոգի
են անգամները, որոնց մէջ մտնում են
անգլիացի, ռուսաց և ֆրանս. հիւպա-
տոսները, հայ և պարսիկ հարուստները:

Գարմանալին այն է, որ տեղիս յոյներէն
ոչ մէկը հրաւիրուած չէ իւր կլորի ան-
դամ. թէ ինչու՞ չկարողացանք հասկա-
նալ: Մեր լսելով՝ կանոնադրութեան
կէտերից մէկն ասում է. «կլորիս ան
դամ կարող են լինել պատուաւոր ան-
հատներ» և իւր թէ այդ ընտրուած-
ները պատուաւորներ են ամենքն էլ: Մի
խումբ վաճառականներ (պարսիկ) լըն-
դիք են տուել նահանգապետին, որ ի-
րենք էլ ցանկանում են անդամ դառնալ:
այդպիսով գուցէ 50-ի հասնի անդամնե-
րի թիւը: Տարեկան վճարն է 30 թու-
ման (55 ռուբլի). կլորը բաց է շաբա-
թը 5 անգամ գիշերները մինչև ժամը
12. Եւրոպացիները կարող են գալ օրէն
ժամօթ անդամի հետ, վճարելով ամեն
մի անգամայն համար 5 դր. (1 ռուբլի):
Իսկ թէ ինչ պիտի լինի իրենց զբոսման
նիւթը, դժուար է մի բան ասել. երբ
կը նստեն, կը խօսեն, երբեմն տեղական
միակ պարզ. մուգիկը կածէ և մնացած
ժամանակն երբի վաճառականները կանց-
կացնեն իրենց ամենասիրելի զբոսման-
քով—թղթակցութիւնը... Տայ Աստուած, որ
մեր գուշակութիւնը չկատարուի, և աւե-
լի օգտակար կերպով անցնեն իրենց
ժամանակը: Գլուխն ունենալու է նաև իւր
զբաղմանը, ուր պիտի ստացուին հայե-
րէն, պարսկերէն, ռուսերէն, ֆրանսե-
րէն ու անգլիերէն թերթեր: Ունի նաև
իւր առանձին ճօխ բուֆէտը բազմաթիւ
ժառանգելով: Ինչպէս տեսնում էք, ամեն
ինչ փայլուն է ու կարգին, եթէ միայն
յարատւ լինի և ներկայ լուսամիտ քա-
ղաքապետի նմանօրինակ ձեռնարկու-
թիւններն արգելքների չհանդիպին մո-
լեռանդները կողմից:

Ծննդեան տօները մեզ մօտ անցան
թատերասէրների մի անաշուղ ներկայա-
ցումով և տղայացի դպրոցի մանկական մի
շատ յաջող ներկայացումով: Աշակերտները
խաղում էին «Բողոքանոց» կամ կեռասի
գործը» և «Երաժիշտներ»: Սոաշինի մէջ
փայլեց իւր կենդանի և ընկալուն խաղով
Բ. դաս. աշակերտ Չայկ Թարութիւնեան,
որ շարունակ երկուսն էր զբաղման հաս-
տակութեան ծափահարութիւններին էր

տրժանանում: «Երաժիշտներ» աւելի
զուարճայի էր, այնքան ծիծաղ էր պատ-
ճառում, որ շատերն իրենց կեանքում
այդքան չէին ծիծաղել: Այստեղ կապի-
կը, էշը, այծն ու արջը կոնցերտ են
տալիս ջութակով, հարմոնով ու դաւա-
լով, բայց ամեն անգամ էլ անյաջող.
վերջապէս կանչում են սոխակին, որն
երգում է և ապա հեգնում արանց, իսկ
առաջին կենդանիները զայրացած ուզում
են սոխակի փետուրները փետել, բայց
նա արդէն թռչում, հեռանում է: Բնմը
չատ բնական կերպով ներկայացրած էր
անտառ, բնական նարնջի, փշտոի ու
լիմոնի ծառերով: Գրիմները համապա-
տասխան էին, մանաւանդ արջինը, որի
վրայ հագցրած էր իսկական արջի մոր-
թի: Բոլոր աշակերտները մասնակցեցին
կամ դերերով և կամ ոտանաւորներ ա-
սելով, որոնք բոլորն էլ ընդհանրապէս
լաւ էին:

Մեր տէրէտէր մի նոր միջոց է ստեղ-
ծել փող աշխատելու. այն է՝ Նշխար էր
ուղարկում տները և փող ուզում, ի
հարկէ մշ բռնի.. Բայց սրանից վատ-
թարն այն էր, որ տղայացի դպրոցի օւ-
սուցիչն ու հոգաբարձուն տնէ տուն ըն-
կած փող էին հաւաքում դպրոցի օգ-
տին. ամօթ ու նախատիք՝ դաշտեցնե-
րին, որ չեն աշխատում ապահովել ի-
րենց պարտք և թոյլ են տալիս այդ
տեսակ միջոցների դիմել:

Ջորջիսեաց օրը ներկայ էր մեր եկե-
ղեցում անգլիացի բաժնի դերեկտորը,
որ մինեյոյ ժամանակ հիւպատոսն էլ է:
Մուրհան

ՆԱՄԱԿ ԽՍՐԱԿԱՆԻԹԵԱՆ

Մոզդոկի ս. Աստուածամօր եկեղեցու
երէցփոխ պ. Կ. Նա:ասորդեանը յար
գելով նուստտիս առաջարկութիւնը,
յանձնեց ինձ եկեղեցական զգեստներ,
վարագոյր, սրբոց պատկերներ և մի հատ
խաչելութիւն, մեծի պահոց օրերին սե-
ղանի վրայ դնելու համար: Վերջինիս
զարդարանքներն իսկոյն և եթ ուղար-
կուց ձալա գիւղի հայոց եկեղեցուն:
Այդ գիւղը գտնուում է Կարսի վիճակում,
կարճ ճանքի վրայ Երազմիկի շատ մօտ,
Արշոյ կամ Աշալ լեռան ստորոտում:

Հրապարակով յայտնելով խորին շնոր-
հակալութիւնս պ. երէցփոխին, դէպքից
օգտուելով կամենում եմ պատուական
«Նոր-Դար»-ի միջոցով առաջարկել մեր
թեմի հարուստ եկեղեցիների արժ. քա-
հաններին և երէցփոխներին հետեւել
այդ բարի օրինակին և աւելից զգեստ-
ներն ուղարկել գիւղական շքաւոր եկե-
ղեցիներին, փոխանակ փառանքելու կամ
ցեցի կերակուր դարձնելու: Օրինակի
համար, Ղլլարի եկեղեցիներն ունին
հարկից աւելի շուրջառ, որոնք անգոր-
ծալիք են: Թող մեր թեմի հարուստ
քահանաներն իրենց վրայ թանկագին
շուրջաններ առնելիս մտաբերեն աղքատ
գիւղական քահանաներին:

Դպիր Պողոս Պապայանց
Մոզդոկ, 21 յունուարի

ԲԱՆԱԿԱՆ

ԹԻՒՐԿԻԱ

Հաւասար գործակալութեան առեւտրով,
սովորական խիստ յազել է հայրենասէր-
ների կուսակցութիւնից» ստացած մի
նամակ, որի մէջ նրան յանդիմանում են
այն բանի համար, որ նա իւր գահ շարժ-
րանալուց ի վեր կորցրել է բազմաթիւ
գաւառներ, և նրան անուանում են «Իւր
ժողովրդի ամենադուրս թշնամի»:

Իւրեւրոպայի հաղորդում են «In-
formation»-ին, թէ ամերիկացի ապա-
գայում պիտի կայանայ Ալբանիայի բնա-
շուրթեան (մահմադական, կաթոլիկ և
օրթոդոքս) ամենաշահաւոր երկրայացու-
ցիչները մի ժողով սովորական ուղղելիք
մի յուշագիր կազմելու համար: Նոյն յու-
շագիրը կուղարկուի նաև եւրոպական
բոլոր կառավարութիւններին: Յուշագիր

մէջ մասնաւոր պիտի անուի վարչական
բարենորոգումներն անհրաժեշտութիւնը,
—Թուրք իշխանութիւնն այս օրերս
յանկարծ խուզարկութիւն է կատարել
Գ. Պոլսի բուլղարական սեմինարիայում:

ԱՄՍՏՐԻՈՒՆԿԱՐԻՍ

«Morning Leader»-ի Վեննայի թղթ-
թակցի տակով, էրցհերցոգ Ֆրանց-
Ֆերդինանդի, Աւստրիայի գահաժառանգի,
Ռուսիա այցելելը պէտք է քաղաքական
խիստ մեծ նշանակութիւն ունենայ:
Թղթակցից պնդում է, թէ այդ այցը
ցոյց է տալիս, որ Աւստրիա-Ունգարիան
ուզում է բաժանուել Գերմանիայից և
մօտենալ Ռուսիային: Գրաթ Բիւլովը, որ
ապստամբութիւն վերջերս յայտարարեց թէ
եռակողմանի պաշակցութիւնը մի ան-
հրաժեշտ բան չէ հանդիսանում Գերմա-
նիայի առաջադիմութեան, մանաւանդ
նրա ազգային գոյութեան համար,—դրա-
նով, ինչպէս ասում է ինչեալ լրագիրը,
մահացու հարուած տուց եռակողմանի
դաշնակցութեանը: Եւ այժմ էրցհերցոգի
Պետերբուրգ անկիւղ այցն իրթէ պա-
տասխան է լինելու զբաթ Բիւլովին
«Morning Post»-ի թղթակցից նոյնպէս
պնդում է, թէ Վեննայի պաշտօնական
ամսուրը աշխարհ խիստ լուրջ նշանակու-
թիւն է տալիս Աւստրիական գահաժա-
ռանգի օղորդութեանը: Աւստրիա ուն-
գաւական միապետութիւնը հակացել է,
որ ինքն այլ ևս չի կարող յոյս ունենալ
Գերմանիայի և Իտալիայի վրայ և ուզում
է իւր ապագան ապահովել մերձեցնելով
Ռուսիային:

ՀԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԱ

Բոէրները դարձեալ մի մեծ կորուստ
ունեցան. անգլիացիներն աշողուց գե-
րի բռնել բոէր զօրավար Վեն Վիլի-
նիս: Պրետորիայից հետեւալ մանրամաս-
նութիւններն են հաղորդում այդ դէպքի
մասին: Յունուարի 12-ի լոյս 13-ի գի-
շերը Պրետորիայից մի խուզարկու զօրա-
խումբ էր ուղարկուած Լէյդենբուրգի
մօտ գտնուած ագարակներում բռնելու
համար Գինդոն անունով մի բոէրի, որը
յայտնի է իրեն երկաթուղու գնացքների
խորտակող: Գինդոնին չգտան, բայց բո-
լորովին անսպասելի կերպով անգլիացի-
ներին աշողուց բռնել Վիլիոնին և
նրա երկու թիկնապահներին. Նոյն օրը
Գիտններն այս աշողութեան մասին
հաղորդեց զինուորական մինիստրութեա-
նը, անկացնելով թէ այս կորուստն
անտարակոյս խիստ մեծ տպաւորութիւն
կըթողնի բոէրների վրայ: Ի հարկէ, այս
դէպքը չի կարող որոշ ազդեցութիւն
չունենալ բոէրների գործողութիւնների
վրայ: Վան Վիլիոնը յիշուի բոէր ան-
հատ և անխոնջ զօրավարներից մէկն էր:
Երբ Ռաբերտը կանգնած էր Յովհան.
Նկարտգի գանդի առաջ և Լուի Բոթան
այլ ևս ապարդիւս էր համարում այդ քա-
ղաքի պաշտպանութիւնը, միմիայն Վի-
լիոնին էր, որ պահանջում էր պաշտպա-
նել քաղաքը մինչև վերջը: Այնուհետև,
Պրետորիայի առումից յետոյ, նա գոր-
ծում էր Պրետորիայի և Միդլլանդի
միջև, միշտ մեծ վնասներ տալով անգ-
լիացիներին և աշողութեամբ խոյս տա-
լով նրանց հետապնդումներից: Ըստ ե-
րկու թիւն, նրա և Լուի Բոթայի միջև մի
տեսակ հակառակութիւն կար.—գոնէ
Վիլիոնին երբեք չէր մասնակցում բոէր-
ների գլխաւոր հրամանատարի գործողու-
թիւններին: Նրա ձեռքով անգլիացիների
ունեցած պատուութիւններից յայտնի են
Ռենոտտե-Գապի մօտ 1900 թ. Նոյեմբերին
Լիտտալոնի և Պաթէի պարտութիւնը,
մանաւանդ Վիլիամսթրիտի մօտ 1901
թ. յունիսի 12-ին գնեւորալ Բեթանի
կրած պարտութիւնը, որի ժամանակ
Վիլիոնին 200 մարդով գերի բռնեց 250
անգլիացի և խից երկու թիկնաթիւ:
Վերջին ժամանակն իրան հետամուտ
էր լինում գնեւորալ Բլոօք, բայց չէր
կարողանում նրան բռնել: Վիլիոնը
Կապի գաղութի բնակիչ է: Հաւանական
է համարում, որ անգլիացիները նրան
էլ, Զեպերի պէս, հրացանի բռնեն:

ՀՆՈՒԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԻՐ

Ամերիկեան ներկայացուցիչները ժո-
ղովին Գոնկերն առաջարկել է նախագահ
Գրիվերին հրաւիրել Միացեալ Նա-
հանգները, որտեղ նա կարող է մի տե-
ղից փոխադրուել ուրիշ տեղ կատարե-
լապէս ազատօրէն:

Հոլանդական կառավարութեան
յայտադրի և Անգլիայի պատասխանի
հրատարակումից յետոյ բոէր պատուիրա-
կութեան անդամներից մէկը, զրուցա-
տրութիւն ունենալով մի թղթակցի
հետ, ասել է, թէ ինքը շնորհակալու-
թեամբ ողջունում է Հոլանդիայի կա-
ռավարութեան ջանքը, որն ապացուցա-
նում է, որ հարաւ-աֆրիկեան ժողովրդի
տանջանքները ցաւակցութիւն են յարու-
ցանում: Անգլիայի պատասխանը նա
խիստ բարեկամական է համարում: Այդ
պատասխանն ապացուցանում է, թէ
անգլիական կառավարութիւնը հեռու չէ
աղքատութիւնից և առիթ է տալիս բա-
նակցութիւններ սկսելու. նա կարծում
է, որ յետագայում, եթէ բոէր պատուիր-
ակները գործեն անգլիական պատաս-
խանին համաձայն, Անգլիան այնպիսի
պայմաններ չի առաջարկել, որոնք չեն
կարող ընդունուել:

Գիտնները հաղորդագրում է
Պրետորիայից, որ անգլիական մի զօրա-
խումբ յարձակում է գործել հրամանա-
տար Վեստլիի զօրախմբի վրայ: Անգլի-
այից յետ ան խիլ երկու թիկնա-
թիւ, որ բոէրները խիլ էին առաջ գն-
դապետ Ֆրիմանից, և Դեմտի վերջին
թիկնաթիւ: Բոէրներից սպանուած է 5,
վիրաւորուած է 6 և գերի է բռնուած
27 հոգի: Սպանուածների թիւումն է
Ֆիլիպոնեա Վեստլի, իսկ գերիները
թիւում—ամբաձգեցիկ կապիտան Միւլ-
լեր: Անգլիացիների կորուստն աննշան
է:

Փրանսական պատգամաւորներ
ժողովը յունուարի 22-ի յիստում հա-
տատեց Ֆրանս-ռուսական վերջին ցոյցե-
րի համար արուած ծախքերի գումարը:
Այդ բանի առթիւ ֆրանսական թերթերը
խօսում են բաւական նպաստաւոր մտքով
«Efigaro»-ն ասում է, թէ այս բանն ա-
ռիթ տուց նորից հաստատուող ահագին
մեծամասնութեան դէպքի Ռուսիան տա-
ծած համակարգը: «Petit Russien»-ը
(?) այսպէս է խօսում. «Եւրոպայի գու-
մարի գրեթէ միաձայն հաստատումը ա-
պացուցանում է մեր երկրի հաւատար-
մութիւնը միջազգային այն համաձայնու-
թեան, որը կազմում է մեր քաղաքակա-
նութեան հիմքը և հանդիսանում է ընդ-
հանուր խաղաղութիւնն ապահովող գըլ-
խաւոր գործոնը: Երկու ազգութիւննե-
րի միջև եղած զարեկամութեան և
դաշնակցութեան շնորհիւ երոպական
հաւասարակշռութիւնը պահպանում է
նրանց զինուորական ոյժերով ցամաքում
և ծովում, որովհետև Ռուսիայի և Ֆրան-
սիայի դաշնակցութիւնը խաղաղապա-
կան նպատակ ունի: Լուրջ լրագրերը
չարժանաւորում են գոհունակութիւն յայտ-
նել այն բանի առթիւ, որ սոցիալիստ-
ները, հակառակ իրենց ցանկութեան,
պատգամաւորների ժողովում հակադէմ
ցոյցեր են յարուցանում Ռուսիայի և
Ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեան օգ-
տին: «Temps»-ն ասում է, որ սոցիա-
լիստների միջամտութիւնը միայն կըր-
կին անգամ ցոյց տուց ֆրան

Типография А. И. Петрова. Газов пр. № 19. Телефон № 39.